

Roztočme spirálu změny — roční program pro mládež

Anotace programu: Tato metodika vás provede přípravou ročního programu sestaveného z pěti víkendových setkání. Při setkání účastnictvo pojmenovávalo, co ho samotného zajímá ve světě, analyzovalo různé zprávy a přístupy, aktivně snilo o jiném světě, vytvářelo vlastní strategie pro dosažení cílů a připravovalo a analyzovalo vlastní jednání.

Cíle programu:

- Účastnictvo rozvine vlastní kritické vědomí – schopnost kriticky a aktivně nahlížet vlastní život.
- Účastnictvo si rozšíří povědomí o občanské společnosti a možných projevech aktivního občanství.
- Účastnictvo získá komplexní informace o tématech, která jej zajímají, a jejich propojení s environmentálními tématy.
- Cíle je možné/vhodné upravit konkrétní skupině. U skupiny, se kterou jsme pracovali, bylo naším cílem ji vést také k užívání zásad nenásilné komunikace, rozvoji systémového myšlení a stoupající míra participace účastnictva na organizaci jednotlivých setkání.

Metodiku sepsala:

Magdalena Šipka

Program připravily:

Klára Berg, Eliška Hanzlová, Magdalena Šipka

Doba trvání:

5 víkendových setkání

Doporučený věk:

14 až 30 let

Realizace

Zkoumání kultury skupiny účastnictva, proces propagace a přihlašování (záleží na vaší znalosti skupiny; pro skupinu, se kterou začínáte pracovat zcela nově a neznáte její kontext, 2 dny až 6 měsíců, tj. 10 až 600 hodin)

Při přípravě programu jsme si zjišťovali informace o skupině účastnictva a jeho potřebách. Naší cílovou skupinou byli dospívající, kteří přišli z Ukrajiny cca před dvěma lety. Práci přímo s tímto typem účastnictva jsme neznali (a byla specifická svou citlivostí, odlišným kulturním kontextem i potenciálními problémy s porozuměním), proto naše přípravná část trvala půl roku. Pokud chcete aplikovat program např. na skupinu, se kterou už roky pracujete a znáte ji, je možné přípravnou část zkrátit na několik desítek hodin, v jejichž rámci si sami ujasníte specifika skupiny nebo si se skupinou na téma jejích potřeb a očekávání otevřeně promluvíte na některé ze společných schůzek.

V rámci přípravy na práci s neznámou skupinou jsme obcházeli jiné organizace, které s ní pracují, vytipovali si zásadní oblasti, na které jsme se chtěli zaměřit (u nás to byl odpočinek a odvaha), konzultovali vymyšlenou linku programu s dalšími pracovníky v organizaci, pořádali kulatý stůl pro případné účastnictvo a věnovali velkou energii propagaci programu a následnému výběru konkrétních účastníků a účastnic. Na základě této první etapy práce byste se měli dostat ke specifickým cílům pro skupinu a tento program.

Před začátkem programu jsme tak měli pojmenované zásady práce (důraz na posílení snadnosti porozumění, jednoduchý jazyk, možnost se doptat, možnost konzultovat spolu v ukrajinštině), zmapované znalosti skupiny i potřeby (zvýšenou potřebu odpočinku, pozornost k tomu, abych se v některých tématech skupina nedostala k příliš citlivým tématům). Pro jiné skupiny samozřejmě mohou být tyto potřeby jiné – například více intelektuálních stimulů, častější zařazení fyzických aktivit nebo naopak aktivit zaměřených na sdílení.

Ve zkoumání kultury účastnictva jsme pak pokračovali v rámci celého ročního programu. Zkoumání kultury studujících byla věnována část první víkendovky, kde jsme si třeba určili, že spolu nechceme jet na plánovaný výlet do Vídně, ale raději do Adamova a odtamtud prozkoumat Moravský kras.

1. víkend Probouzení z ticha (3 dny / 16 hodin)

Záměr: Účastnictvo se spolu seznámí a utuží vzájemné vazby.

Účastnictvo pojmenuje společenská témata, která skupinu „pálí“, touží se o nich něco dozvědět.

Představení účastnictva skrz jeho silné stránky a talenty.

Do programu tohoto víkendu jsme zařadili tyto aktivity:

- Úvodní rituál, který zahrnoval sepsání přání pro celý program a jejich sdílení.
- Představení základních principů naší pedagogické práce a vzájemného fungování.
- Seznamovací hru zaměřenou na sdílení vášní/koníčků jednotlivých účastníků a účastnic, skrz které se mohli lépe představit skupině.
- Poznávací procházku po okolí s propojením se ctnostmi, které chceme u účastnictva rozvíjet (my jsme procházku po okolí vedli okolo pojmů jako dobrovolnictví, hojnost, soběstačnost, pokora, důvěra).
- Program, ve kterém jsme sbírali vstupní údaje o účastnictvu a zkoumali, co ho v životě pálí a zajímá.

Po tom, co jsme zjistili, jak skupina vypadá a co ji zajímá, mohli jsme naplánovat další víkendy a jednotlivé aktivity v nich zaměřit už na témata ve skupině živá.

2. víkend Kritické bádání (3 dny / 16 hodin)

Záměr: Kritický rozbor ožehavých témat pojmenovaných na prvním víkendu.

Rozvoj schopnosti kriticky myslet.

Schopnost pracovat s (odborným) textem.

Do programu tohoto víkendu jsme zařadili tyto aktivity:

- Strom příčin a následků – v této aktivitě rozdáme účastnictvu kresbu stromu, na kterém jsou vidět jeho větve i kořeny, dále ho necháme zapsat jím zvolený „problém / problematickou otázku“ na kmen a pak do koruny doplňovat následky problémů a do kořenů jeho příčiny. V rámci tohoto kurzu jsme pro tuto aktivitu předvybrali několik problémů pojmenovaných na prvním víkendu. Na závěr práce s texty se účastnictvo mohlo opět ke svému stromu vrátit a doplnit důsledky a příčiny, které se nově dozvědělo z textů. V některých případech se větve dotýkají země a příčiny a důsledky se mísí. Na závěr aktivity je možné udělat z jednotlivých stromů výstavu. Případně si je účastnictvo může navzájem ukazovat a vysvětlovat v menších skupinách.
- Práci s odbornými texty vztahujícími k tématu/problému pojmenovanému na prvním víkendu.
- Metodu Insert - práce s texty z metody Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Texty jsme zvolili, tak aby se vztahovaly k tématům, ke kterým se skupina vyjádřila, že se jim chce zabývat. Snažili jsme se vybírat texty, tak aby tato témata představila v širších souvislostech.
- Další vhodné aktivity – pro práci s texty je možné využít Skládankové učení.

Po tom, co jsme kriticky probádali problém, který je pro účastnictvo relevantní, budeme se na příštím setkání věnovat snění o spravedlivějším světě a způsobech, jak se mu přiblížit.

3. víkend Imaginace spravedlivější budoucnosti (3 dny / 16 hodin)

Záměr: Seznámit se s vizemi udržitelné budoucnosti.
Rozvoj imaginace o blízkých vztazích i širším společenském kontextu.
Propojení se světem kolem sebe i se sebou samým.

Do programu tohoto víkendu jsme zařadili tyto aktivity:

- Program zaměřený na systémové myšlení a zároveň na mapování vlastních zdrojů. Náš podpůrný systém a balanční a posilující se smyčky (viz paralelně vydávaná metodika).
- Venkovní procházku s imaginací změny (viz paralelně vydávaná metodika).
- Imaginaci spravedlivějšího světa a následnou tvorbu visionboardu.

Po tom, co účastnictvo pojmenovalo to, o čem na společenské i osobní rovině sní, budeme se na příštím setkání zabývat tím, jak své sny proměňovat v realitu a jak ovlivňovat své okolí směrem ke spravedlivější společnosti.

4. víkend Strategie jednání ve světě (3 dny / 16 hodin)

Záměr: Zkoumat strategie, které účastnictvo užívá k dosahování cílů, které jsme si vytyčili.
Získání informací o společenských iniciativách, které se snaží zlepšit svět k lepšímu.
Strategie propojování lidí mezi sebou, tvorby komunit.

Do programu tohoto víkendu jsme zařadili tyto aktivity:

- Aktivitu **Živá knihovna**
 - Celou aktivitu jsme zaměřili na principy, které nám přišly důležité (komunita). K tomu jsme směřovali i úvodní evokační otázku. Celou aktivitu jsme doplnili pracovním listem, na který si účastnictvo zaznamenávalo svoje postřehy jak k ústřednímu tématu, tak otázky a poznatky, které si odneslo ze setkání s jednotlivými knihami a připravovalo si témata pro open space.
 - V rámci aktivity se účastnictvo seznámilo s čtyřmi osobnostmi, se kterými se mohlo bavit o jejich životě a klást otázky ohledně oblastí, které jej zajímaly. Klíčový pro tuto aktivitu je právě výběr „knížek“ – je dobré představit lidi s podobnými zájmy a směřováními, které se vyskytují ve skupině, někoho, kdo by mohl být inspirativní a setkání s ním/ní bude směřovat k cílům programu. Na začátek aktivity jsou jednotlivé „knížky“ představeny, účastnictvo si pak může vybrat, ke které z nich chce jít, rozdělit se tak na malé skupinky, kde nejprve poslouchá něčí životní příběh a pak se může na cokoli doptat. Existuje řada metodik, ve kterých je tato technika detailněji popsána, např. metodika Arpoku Živá knihovna aneb učení o rozmanitosti pomocí osobních příběhů a setkání (viz rozšiřující zdroje).
- Navazující aktivitu **Open space**, při které si účastnictvo samo volí témata, o kterých se chce bavit. Více o této metodice spolu s návodem pro realizátory najdete například na stránkách NaZemi (viz seznam zdrojů).
- Zapojení do komunitních aktivit na místě a dobrovolná výpomoc při jejich chystání.
- Toto setkání je vhodné také k představení některých nástrojů systémového myšlení – například ledovce systémového myšlení (viz odkaz níže).

Po tom, co jsme se soustředili na strategie, jak dosáhnout své vysněné spravedlivější budoucnosti, se zaměříme na konkrétní akce jako na příklady snah o proměnu a jejich reflexi. Příští víkend bude už také víkendem finálním, takže v sobě zahrnuje ohlédnutí za celým kurzem.

5. víkend Posílení k akci (3 dny / 16 hodin)

Záměr: Reflexe vlastního jednání ve světě.
Účastnictvo se seznámí s různými akcemi, kterými je možné aktivně zasáhnout ve světě v tématu, které je pro ně důležité.
Účastnictvo se dozví informace o tom, jak občanská společnost formovala dění ve světě (možné příklady, jako Sametová revoluce, Pražské jaro, upálení Jana Palacha).
Finální zakončení cyklu, vlastní reflexe.
Pojmenování a příprava vlastní akce/jednání.

Do programu tohoto víkendu jsme zařadili tyto aktivity:

- Opakování aktivity Open Space.
- Jako evaluační aktivitu jsme zařadili metodu Collective Story Harvesting, která pracuje se sběrem příběhů, a upravili ji na sběr příběhů o tom, co si účastnictvo v kurzu zažilo.
- Aktivitu, při které dojde k představení různých druhů aktivismu ve světě. Na ni navázala aktivita, kde si účastnictvo pojmenovalo, co by chtělo změnit ve světě, a pak prozkoumalo kroky, které k tomu může udělat. V rámci této aktivity jsme vyzvali účastnictvo, aby si napsalo svoje vlastní transparenty s poselstvím, které chce sdělit světu.

Toto setkání bylo už poslední, i když ne tak úplně. Za účelem posílení schopnosti participace jsme účastnictvo vyzvali, aby si poslední společnou akci zorganizovalo – vybralo termín a rozhodlo, co bude dělat. Nabídli jsme jim na akci určitý rozpočet, aby nebyly finance překážkou, ale je možné, že by některé skupiny podobnou akci zorganizovaly i zcela bez podpory.

Infobox

Zapojení buddies

V průběhu ročního programu byli jednotlivým účastníkům a účastnicím přiřazeni buddies z řad o trochu starších a „zkušenějších“, kteří je měli formou individuálních setkání podporovat v jejich proměně a jednání, ke kterému se odhodlali. Byli přítomni na druhé a poslední víkendovce.

Tipy a informace pro další práci

Související aktivity

Program intenzivně čerpal ze zkušeností s roční Akademií pro změnu Generace Symbiocén. Tato roční akademie proběhla zatím dvakrát a pokaždé zprostředkovala účastnictvu silný a transformační zážitek. Zkušenosti z tohoto programu jsou sepsány v publikaci, na kterou odkazujeme v použitých zdrojích.

Metodický infobox: Spirála kritické pedagogiky

Použitá metoda pomáhá:

- aktivizovat skupinu či jednotlivce k akci
- uvědomit si širší společenské souvislosti věcí
- rozvíjet smysluplný dialog se skupinami odlišnými od té naší

Popis metody:

Metoda je silně inspirovaná prací Paula Freireho, tak jak je sepsaná především v knize *Pedagogika utlačovaných*. Metoda se skládá z pěti fází, kterými prochází vyučující spolu se třídou nebo skupinou, a pomáhá jim tak pojmenovat palčivé otázky, kriticky je zkoumat, hledat inovativní řešení, plánovat strategii a nakonec uskutečnit a reflektovat proběhlou akci.

Kromě těchto pěti fází je základem této metody také dialogický přístup, ohled na celistvost člověka a rozvíjení kritického vědomí. Více o metodě najdete na stránkách: futuropolis.cz

Zdroje

Použité zdroje:

- ART OF HOUSTING. Collective story harvesting. *Collaboration helvetica* [online]. [cit. 2025-11-27]. Dostupné na: <https://collaboratiohelvetica.ch/en/blog/collective-story-harvesting>
- FREIRE, Paulo. 2022. *Pedagogika utlačovaných*. Přeložil Eva BATLIČKOVÁ. Praha: Neklid. ISBN 978-80-908247-9-9.
- FUTUROPOLIS. *Strom problémů*. Online. Živá knihovna Futuropolis. 2021. Dostupné z: https://futuropolis.cz/wp-content/uploads/2023/08/strom_problemu3.pdf. [cit. 2025-12-11].
- HROUDOVÁ, Zuzana, Anna HUBÁČKOVÁ a Tereza VOLMUTOVÁ. 2024. *Jak na transformativní vzdělávání?* [online]. Brno: NaZemi [cit. 2025-11-27]. ISBN 978-80-88150-56-5. Dostupné na: https://nazemi.cz/wp-content/uploads/2025/02/gS_english_s_odkazy_02_FINAL.pdf
- HRUBANOVÁ, Kristýna. 2025. *Cesta Brodem* [online]. Brno: NaZemi [cit. 2025-11-27]. ISBN 978-80-88150-58-9. Dostupné na: <https://nazemi.cz/wp-content/uploads/2025/06/BROD-sazbamensi.pdf>
- NAZEMI A INSTITUT ÚZKOSTI. 2020. *Živá učebnice Futuropolis* [online]. [cit. 2025-11-27]. Dostupné na: futuropolis.cz

Rozšiřující zdroje:

- PLACHKÁ, Zuzana. 2017. Živá knihovna aneb učení o rozmanitosti pomocí osobních příběhů a setkání. *Integrace a inkluze* [online]. (Integrace a inkluze ve školní praxi): 20-24 [cit. 2025-11-22]. Dostupné na: https://arpok.cz/wp-content/uploads/2013/02/%C4%8C%C3%A1nek-%C5%BDK-2017_%C5%99%C3%ADjen_Integrace-a-Inkluze.pdf
- NAZEMI. 2020. Jak na realizaci participativního semináře ve škole? *NaZemi* [online]. [cit. 2025-11-22]. Dostupné na: https://nazemi.cz/metodika-openspace-skoly/?fbclid=IwAR15y_1FkZKuatot0o9DF1Y7IfgOapwmlnTmcJrAs6_A1jApT7jQYgyCZ50
- MIKULICOVÁ, Hana. *Strom příčin a důsledků*. Online. Učím o klimatu. 2025, 27. 1. 2024. Dostupné z: <https://ucimoklimatu.cz/vyukove-materialy/strom-pricin-a-dusledku/>. [cit. 2025-11-30].

Vychází s podporou Ministerstva životního prostředí.
Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP

nazemi.cz

NAZEMI

Ministerstvo životního prostředí